

(/)

🏠 (/) > Sundhed, sygdom (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom>)

> Bøger (<http://www.historie-online.dk/boger>)

> Anmeldelser (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>) > Den fjerde rytter

← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom/doedens-aarsag>)

Den fjerde rytter

Kategori: Anmeldelser

Visninger: 5329

Del artikel: **f** (<https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom/den-fjerde-rytter>) **t**

(<https://twitter.com/home?status=>. Aktiviteten kan ses på <http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom/den-fjerde-rytter>) **in**

(<http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom/den-fjerde-rytter>) **in**

(<http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom/den-fjerde-rytter&title=>)

Jeanette Varberg og Poul Duedahl

Den fjerde rytter. 10.000 års epidemihistorie

Gads Forlag. 242 s. Ill. 299,95 kr.

Af Poul Ulrich Jensen

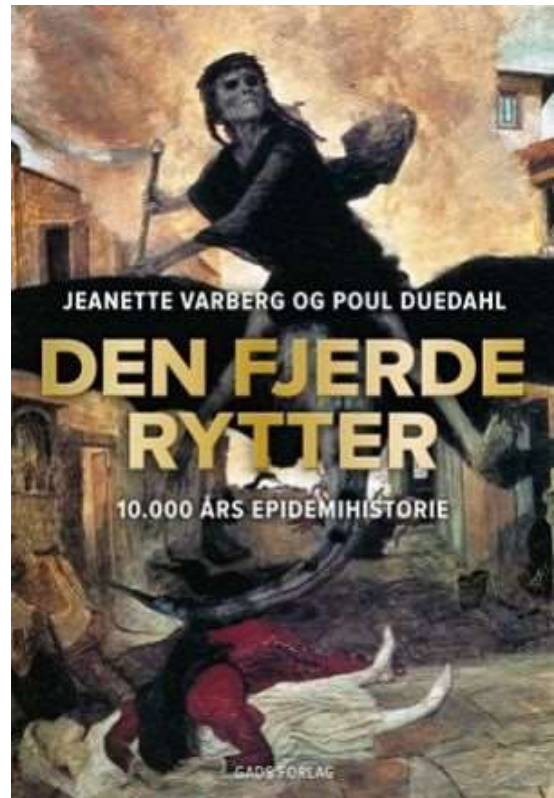
I Johannes Åbenbaring fra Det Nye Testamente hærger fire dommedagsryttere med alverdens ulykker. De tre første med krig, erobring og hungersnød, men den fjerde, der spredte sygdomme, er den mest skræmmende. "Og jeg så, og se, en gustengul hest, og han, som red på den, bar navnet "Døden" og Dødsriget var hans følgesvend". Det er op gennem historien ofte blevet til virkelighed, selv om det ikke har været en af Apokalypsens ryttere men bakterier og virus, der har udryddet store dele af jordens befolkning. De dødbringende mikrober har tilpasset sig den samfundsudvikling og de levevilkår, der har bragt menneskeheden fra primitive jæger- og nomadekulturer til vore dages tætbefolkede og globaliserede verden. Den aktuelle Covid-19 pandemi er det seneste kapitel i den 10.000 år lange epidemihistorie, der oprulles af de to fremragende og meget produktive historieformidlere Jeanette Varberg og Poul Duedahl.

De voldsomme epidemiudbrud tog deres begyndelse, da mennesker ændrede levevis til bofaste bønder, der dyrkede jorden og holdt husdyr. Kvæg og grise gav ikke kun mad på bordet, men smittede også med livsfarlige mikrober. Således har arkæologer og biologer påvist tuberkulose blandt fund af stenalderbøndernes skeletter i Tyskland, og også pest ser ud til at have en længere historie end tidligere antaget. I Sverige har man i resterne af en kvinde, begravet for 5.000 år siden, fundet DNA-spor af den dødbringende bakterie *Yersinia pestis*. Efterhånden som de første oldtidskulturer opstod, blev store bydannelser oplagte arnesteder for spredning af sygdomme, og i den lange krig mellem de magtfulde græske bystater Athen og Sparta var det en epidemi blandt Athens indbyggere, indgående beskrevet af historikeren Thukydide, der fik afgørende betydning for udfaldet.

Grækerne har også navngivet selve begrebet epidemi, der er sammensat af "epi", der betyder blandt, og "demos", folk. Og det skulle vise sig, at de dødbringende udbrud kunne have større potentiale end militær magt til at ændre styrkeforholdene rundt omkring i verden. De kunne også, når de forårsagede enorme indhug blandt befolkningerne, sætte tidens ellers uoverstigelige uligheder mellem rige og fattige ud af spillet. Da pesten, efter at være forsvundet i adskillige århundreder, vendte tilbage i midten af 1300-tallet og udryddede omkring halvdelen af Europas 80 millioner indbyggere, tabte både adelen og kirken en stor del af deres formuer og magt, medens den desperate mangel på arbejdskraft gav hidtil usete muligheder for den jævne befolkning.

Epidemier var i 1400-tallet en farlig og uberegnelig del af tilværelsen i både Asien, Afrika og Europa, men andre steder på kloden var gået fri. Det gjaldt især de to amerikanske kontinenter, men det ændrede sig drastisk efter Christoffer Columbus' ankomst i 1492. Det blev på alle måder en katastrofe for den indfødte befolkning, for de erobryngslystne spaniere medbragte ikke bare skydevåben og heste, men også tyfus, kopper og mæslinger. Den ny verden blev en smeltedigel for europæiske, afrikanske og asiatiske sygdomme, som indianerne var forsvarsløse overfor. DNA-studier konkluderer, at 70 procent af befolkningen bukkede under. Men europæerne gik heller ikke ram forbi, for de bragte sandsynligvis sygdommen pokker – senere benævnt syfilis – med sig hjem.

Skibstrafikken over Atlanterhavet åbnede i det hele taget for nye smitekilder. I lastrummene befandt sig ikke kun slavegjorte afrikanere, men også et insekt, der op til i dag har flere menneskeliv på samvittigheden end pest, kolera og kopper tilsammen. Det var malariamyggen *Anopheles*, der med sit stik påførte ofrene en lille encellet parasit, *Plasmodium*, der fremkaldte kulderystelse og temperatursvingninger og ødelagde de røde blodlegemer. Det var imidlertid ikke kun Amerika, der blev ramt, for myggen og dens parasit tog turen tilbage over havet, og fra 1700-tallet var den også en trussel

i Skandinavien. Koldfeberen, som den kaldtes, ramte i 1831 de fugtige områder på Sydsjælland, Falster og især Lolland med fuld kraft og forårsagede århundredets højeste dødelighedsrate. Med tiden blev den dog nærmest glemt af historien.

Det gjorde koleraen til gengæld ikke, for den ramte i 1853 først og fremmest de store byer og ikke tyndt befolkede landbrugsområder. Lægevidenskaben var stort set magtesløs, når de forskellige epidemier rasede, men koleraen fik sat fokus på de elendige hygiejniske forhold og behovet for sundhedsvedtægter. Opdagelsen af bakterier afslørede årsagen til tuberkulose, pest, kolera og andre dødelige sygdomme, medens virus stadig i tiden op mod 1. verdenskrig var et ukendt begreb. Og da de første tilfælde af en ny slags influenza dukkede op i Danmark i juni 1918, var lægevidenskaben stor set skakmat.

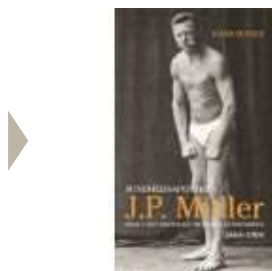
Pandemien, der gik over i historien som den spanske syge, havde frit spil og kom til at koste mere end 50 millioner mennesker livet. Stort set ingen plet på verdenskortet gik ram forbi, og først i 1920'erne blev det muligt for forskerne at identificere de skyldige mikroorganismer. Virus blev føjet til truslerne mod dyr og mennesker, og det stod klart, at nye pandemier ville dukke op i fremtiden. En forudsigelse, der for alvor blev til virkelighed, da Covid-19 i december 2019 brød ud i den centralkinesiske by Wuhan. Tre måneder senere kunne WHO erklære sygdommen for en global pandemi, og den vil efter al sandsynlighed være blandt os længe endnu. For den moderne verdens befolkning en chokerende ny oplevelse, men i det lange perspektiv et forventeligt kapitel i epidemiernes lange historie.

Det er en historie, der på fornem vis bliver fortalt i bogen om den fjerde rytters ridt gennem 10.000 år. Jeanette Varberg, der er museumsinspektør på Nationalmuseet, og Poul Duedahl, der er professor i historie på Aalborg Universitet, har begge modtaget adskillige priser for tidligere udgivelser, og her har de med et stort historisk overblik og et stærkt sprogligt overskud gjort et særdeles komplekst stykke medicinhistorie let tilgængeligt og ikke mindst meget aktuelt. For selv om tidligere tiders epidemier udspillede sig under andre omstændigheder og i tider med en langt mindre lægefaglig viden, har de også bidraget til nutidens håndtering af truslen fra den fjerde rytter i Johannes Åbenbaring. Så bogen om 10.000 års epidemihistorie kan varmt anbefales.

[Historie-online.dk, den 11. november 2020]

← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom/doedens-aarsag>)

SE RELATEREDE ARTIKLER

SUNDHEDSAPOSTLEN J.P. MÜLLER

(<http://www.historie-online.dk/boger/sundhedsapostlen-jp-mueller>)

VE OG VELFÆRD

(<http://www.historie-online.dk/boger/ve-og-velfaerd>)

DOKTOR LEUNBACH – ABORTLÆGE, IDEALIST OG